

izveštaj o barnhaus-efektu

kurt vonegat

Dozvolite mi da priču otpočnem tako što će reći da ni ja, isto kao ni mnogi drugi, ne znam gde se profesor Artur Barnhaus krije. Za godinu i po dana, otkako je nestao, nisam od njega ništa dobio, nem jedne kratke, zagonetne poruke koju je na Božić ostavio u mom poštanskom sandučetu.

Štaviše, čitaoci ovog članka biće razočarani ako očekuju da nauče kako da oni sami izazovu Barnhaus-efekat. Da mogu i da hoću da odam tajnu, sigurno bih bio nešto važnije od nastavnika psihologije.

Vršeni su pritisci na mene da napišem ovaj izveštaj, pošto sam radio na istraživanju pod profesorovom nadzorom, i zato što sam prvi saznao za njegovo zapanjujuće otkriće. Ali, dok sam bio student nikad mi nije poveravao kako mentalne snage mogu da se aktiviraju i primenjuju. Nije želeo niko da poveri tu informaciju.

Voleo bih da istaknem da je izraz »Barnhaus-efekat« kreacija bulverske štampe, i da ga profesor Barnhaus nikada nije koristio. Ime koje je on odabroa za taj fenomen je »dinamopsihizam ili snaga ume«.

Ne mogu da verujem da još uvek postoji neka civilizovana osoba koju treba uveravati da takva snaga postoji, kada se destruktivne posledice mogu videti u svakom glavnom gradu. Mislim da su ljudi uvek težili da veruju da ovakva vrsta snage zaista postoji. Već je obična stvar to da neki ljudi imaju više sreće s neživim stvarima, kao što su kockice za igre na sreću. Ono što je prof. Barnhaus uradio je to što je pokazao da je ta »sreća« merljiva, i da je u njegovom slučaju ogromna.

Po mojim proračunima, profesor je bio oko 55 puta jači od atomske bombe tipa Nagasaki u vreme kada je počeo da se skriva. Nije blefiraon ovo veće pre operacije »Moždana oluja«, kada je generalu Honusu Barkeru rekao: »Sedeći ovde, za stolom, prilično sam siguran da mogu da sravnim sve što postoji na Zemlji – od Džoa Luisa do velikog Kineskog zida.«

Postoji razumljiva tendencija da se na prof. Barnhausa gleda kao na posetilca iz svemira. Prva crkva Barnhaus u Los Andelesu ima pastvu od više hiljada. On nije božanskog izgleda, a ni božanskog intelekta. Čovek koji razoružava svet je jednostavan, niži od prosečnog Amerikanca, temeljan i mrzi fizičke vežbe. Njegov količnik inteligencije je 143, što je dobro, ali si-dugru nije senzacionalno. Potpuno je smrstan, uskoro će proslaviti četrdeset rodendan i dobrog je zdravlja. Ako je sada sam, usamljenost mu neće seti rodendan i dobrog je zdravlja. Ako je sada sam, usamljenost mu neće isuvise smetni. Bio je tih i stidljiv dok sam ga poznavao, i izgledalo je da mu je bilje u društvu knjiga i muzike nego u društvu kolega s fakulteta.

Ni on, ni njegove moći, ne dopiru izvan sfere prirode. Njegova dinamopsihička radijacija sadržana je u mnogim fizičkim zakonima koji se primeđuju na polju radija. Jedva da postoji neko ko nije čuo krčanje »Barnhaus-statike« na svom kućnom radiju. Na radijacije utiču Sunčeve pege i promene u jonsferu. Međutim, one se razlikuju od običnih radio-talasa u nekojliko važnijih osobina. Njihova snaga može da se usmeri na jednu jedinu tačku koju profesor odabere, i ta se energija ne gubi na daljinu. Kao oružje, dakle, dinamopsihizam ima impresivnu prednost nad bakterijskim i atomskim bombama, pored činjenice da ne staje ništa: profesor može da izdvoji kritične osobnosti i objekte, umesto da poubija celo stanovništvo radi održanja ravnoteže u svetu.

Kao što je general Honus Barker rekao Komitetu vojnog saveta: »Dok neko ne pronade Barnhausa, ne postoji zaštita od Barnhaus-efekta.« Pokušaji da se »zaustave« ili blokiraju radijacije su propali. Premier Slezak je mogao uštedeti sebi fantastične troškove oko svog skloništa otpornog na »Barnhausa«. Uprkos dvanaest stopa debelom oklopu, premier je dva puta bačen na zemlju otkako je tam.

Razgovara se o snimanju stanovništva radi pronađenja ljudi koji su potencijalno snažni dinamopsihički isto koliko i profesor. Senator Voren Fouz je tražio finansijska sredstva za tu svrhu prošlog meseca, strasno izjavivši: »Onaj ko vlast Barnhaus-efektom, vlast svetom!« Komesar Kropotnik je rekao to isto, i tako je još jedna skupa trka u naoružanju, s novim razlogom, otpočela.

Ova trka bar ima i svoje komične strane. Najbolje kockare država mazi isto kao i mnoge nuklearne fizičare. Postoji nekoliko stotina osoba s talentom za dinamopsihizam na Zemlji, uključujući i mene. Ali, bez znanja profesorove tehnike, oni ne mogu biti ništa drugo do vladari kockarskim stolom. S tom tajnom, trebalo bi im verovatno deset godina da postanu opasno oružje. Tolkiko je trebalo profesor. Onaj ko vlast Barnhaus-efektom je Barnhaus, i tako će biti još neko vreme.

Popularno rečeno, za »doba Barnhausa« kaže se da je otpočelo pre godinu i po dana, na dan operacije »Moždana oluja«. Tada je dinamopsihizam postao politički značajan. Tačnije, fenomen je otkriven u maju 1942, ubrzo pošto je profesor dobio poziv za vojsku i prijavio se kao artiljerac. Kao i rendgen i vulkanizovana guma, dinamopsihizam je otkriven slučajno.

Artilleraca Barnhausa su njegove kolege iz barake, s vremenom na vreme, pozivale da učestvuje u igrama na sreću. Nije znao ništa o tim igrama i obično je odbijao. Ali jedno veče, zbog društva, pristao je da se kocka. Bilo je grozno, ili divno, kako je igrao, zavisi od toga volite li ili ne svet onakav kakav je danas.

»Baci sedmice, Pope« neko reče.

Tako je Pop bacio sedmice – deset puta zaredom, dok nisu bankrotirali. Povukao se na svoj ležaj i, čisto radi matematičke vežbe, izračunao na poledini računa iz vešeraja kakve su bile sanse za takvu njegovu pobedu. Sanse da to uradi, otkrio je, bile su jedan naspram skoro deset milijardi. Zapamjen, pozajmio je nekoliko kockica od muškarca na ležaju do njega. Probao je ponovo da baci sedmice, ali dobio je običan izbor brojeva. Za trenutak je stao, zatim nastavio da se igra kockicama. Bacio je sedmice deset puta zaredom.

Moglo se desiti da, zviznuvši, prestane da misli o tom čudu. Ali, umesto toga, profesor je razmišljao o uslovima koji su okruživali njegove srećne pogotke. Postojao je samo jedan slični detalj: u oba slučaja, ista misao prošla mu je kroz glavu baš pre no što je bacio kockice. Bio je to onaj niz misli koji je prošao kroz profesorove moždane ćelije, koji je danas postao najsnajnije oružje na svetu.

Vojnik na ležaju do njegovog prvi je odao priznanje dinamopsihizmu. U jednoj skromnoj rečenici, koja bi sigurno izazvala iskrivljeni osmeh na licima odbačenih demagoga, vojnik je rekao: »Brži si od pištolja za dvodelara, Pope.« Profesor je bio baš to. Kockice koje je profesor bacio težile su tek nekoliko grama, tako da su aktivirane snage bile brze; ali nepogrešiva činjenica je da postoje takve snage koje mogu da potresu Zemlju.

Profesionalna opreznost nije mu dozvolila da odmah objavi svoje otkriće. Želeo je još činjenica i teoriju koja bi išla s tim. Kasnije, kada je atomska bomba bačena na Hirošimu, strah ga je naterao da čuti. Nikada njezini eksperimenti nisu bili, kako je to premijer Slezak nazvao, »buržoaski plan da se okuju prave demokratije na svetu«. Profesor nije znao kuda oni vode.

Vremenom, otkrio je još jednu zapanjujuću osobinu dinamoprhizma: jačina mu se povećavala upotreboom. Za šest meseci bio je sposoban da upravlja kockicama koje su bacali mladići u drugom kraju barake. Kada je otpušten iz vojske, 1945, mogao je da izvodi cigle iz dimnjaka udaljenih tri milje.

Optužbe da je profesor Barnhaus mogao da dobije poslednji rat u zadnjem trenutku, ali da mu nije bilo stalo, savršeno su besmisline. Kada je rat završen, njegova snaga je bila kao snaga topa od 37 mm, možda, ne veća. Posle odlaska iz armije i povratka u Vlajandot koledž, njegove dinamoprhizičke moći bile su na nivou lakog oružja.

Ja sam se upisao u Vlajandot koledž dve godine posle profesorovog povratka. Slučajno, dodeljen mi je kao mentor, i ja sam bio nesrećan zbog toga, pošto je profesor bio, u očima kolega i studenata, pomalo smešna ličnost. Izostao je sa časova, ili bi mu mozak zakazao za vreme predavanja. Kada sam je stigao, njegov nedostaci su prevazilazili semešno i postajali ne-podnošljivi.

»Dodelujemo vas Barnhausu samo privremeno.« Šef katedre za društvene nauke mi je rekao. Izgledao je zbuњeno i kao da se izvinjava. »Brižljantan čovek, taj Barnhaus, rekao bih. Teško je upoznati se s njim otkako se vratio, možda, ali njegov rad pre rata mnogo je doprineo ugledu našeg malog koledža.«

Kada sam se pojavio u profesorovoj laboratoriji prvi put, ono što sam video zabrinjavalo je više od ogovaranja. Svaka površina u sobi bila je pokrivena prašinom; knjige i aparati nisu mesecima bili taknuti; profesor je dremao za svojim stolom kada sam ušao. Jedini znak skore aktivnosti bile su tri prepune pepeljare, dvoje makaza i jutarnje novine iz kojih je bilo isčešeno nekoliko članaka s naslovne strane.

Kada je podigao glavu da me pogleda, video sam da su mu oči zamagljene od umora. »Zdravo, reče, »izgleda da ne mogu da se ispavam noću.« Upalio je cigaretu, ruke su mu malo drhtale. »Ti si mladić kome je treba da pomognem oko teze?«

»Da, gospodine,« rekao sam. U tom trenutku moje nepoverenje postalo je alarmantno.

»Jesi li prekomorski veteran?« upitao je.

»Da, gospodine.«

»Ovdje nije mnogo toga ostalo, zar ne?«

Namrštilo se. »Jesi li uživao u prošlom ratu?«

»Ne, gospodine.«

»Čini li ti se da će biti još rata?«

»Tako nekako, gospodine.«

»Šta da se radi?«

Slegnuo sam ramenima. »Izgleda prilično beznadežno.«

Gledao me je netremice. »Znaš li nešto o međunarodnom pravu, Ujedinjenim nacijama i o tim stvarima?«

»Samo što pročitam u novinama.«

»Kao i ja, uzdahnuo je. Pokazao mi je debelu svesku ispunjenu isčešcima iz novina. »Nikada nisam obraćao pažnju na međunarodnu politiku. Sada je proučavam kao što sam proučavao pacove u lavirintu. Svako mi isto kaže – političko beznadežno.«

»Samо čudo,« počeo sam.

»Verujete u čuda?« oštro me je zapitao. Profesor je izvukao dve kockice iz džepa na sakou. »Pokušaću da bacim dvojke« reče. Bacio je dvojke tri puta zaredom. »Šanse da se ovo desi su jedan prema 47000. Eto vam čuda.« Zadovoljno se nasmešio za trenutak, a zatim završio razgovor, primetivši da ima čas koji je počeo još pre deset minuta.

Nisam brzo stekao njegov poverenje, i ništa više nije mi govorio o triku s kockicama. Pretpostavio sam da su napunjene nečim i zaboravio ih. Dao mi je zadatak da posmatram mužjake pacove dok prelaze elektrificirane metalne pruge da bi došli do hrane ili ženki – eksperiment koji je na opšte zadovoljstvo urađen još tridesetih godina. Kao da nesvrishodnost mog rada nije bila dovoljna, profesor mi je dosadićao drugim nebitnim pitanjima. Najomiljenja su mu bila: – Šta mislite, jesmo li trebali da bacimo bombu na Hirošimu? i »Šta mislite, da li je svaka naučna informacija dobra za čovečanstvo?«

Međutim, nisam se dugo osećao zapostavljen. »Pustite životinje da se odmore« reče jednog jutra, kada sam sa njim proveo tek mesec dana. »Želeo bih da mi pomognete da sagledamo jedan zanimljiviji problem; naime, da li sam normalan.«

Vratio sam pacove u kavez.

»Ono što treba da uradite je jednostavno«, reče blagim glasom. »Posmatraje mastionicu na mom stolu. Ako vidite da se ništa ne dogada, tako da kažem, mirno ću otići rasterećen, da dodam – u najbliži sanatorijum.«

Nesigurno sam klimnuo glavom.

Zaključao je vrata laboratorije i spustio roletne, tako da smo za trenutak ostali u mraku. »Znam da sam čudan«, reče. »Takov sam zato što se bojam samog sebe.«

»Primetio sam da ste malo ekscentrični, ali svakako ne...«

»Ako se ništa ne dogodi, nema ludeg od mene, jedino se to može reći,« prekinuo me je, upalivši sijalicu. Šakiljilo je. »Da imate neku predstavu o tome koliko sam lud, reći ću vam šta mi se mota u glavi dok bi trebalo da spavam. Mislim da možda mogu da spasem svet. Mislim da mogu da učinim to da svaka nacija i buduća nacija, i da odstranim rat za dobro sveta. Mislim da mogu da krčim puteve kroz džungle, navodnjavam pustinje, gradi brane i sve to preko noći.«

»Da, gospodine.«

»Posmatraj mastionicu.«

Pošlušno i pun straha, posmatrao sam je. Izgledalo je da iz nje dolazi neki veoma rezak zvuk; tada je počela da polako vibrira i, napisetku, pomnila se do ivice stola praveći dva kruga. Zaustavila se, ponovo se čuo zvuk, zasvetila je crveno i zatim su se pojavile iskre plavozelenog svetla.

Verovatno mi se kosa digla. Profesor se meko nasmejao. »Magneti?«

– konačno sam uspeo da progovorim.

»Daj bože da je magnet!«, promrmljao je. Tada mi je ispričao o dinamopsihizmu. Znao je samo da postoji takva snaga; nije mogao da je objasni. »Samо vi – užasno.«

»Ja bih rekao da je to zapanjujuće i divno, uzviknuo sam.

»Kada bi pomeranje mastionice bilo sve što mogu da uradim. Sve bi to bila šala. Neutešno se stresao. »Ali ja nisam igračka, moj dečko. Ako želiš, provozaće te po susedstvu i pokazati šta to znači.« Ispričao mi je o smravljenom kamenju, napuklim hrastovima i napuštenim seoskim kućama uništenim na prostoru od pedeset milja unaokolo. »Sve sam to uradio se-debi da bih ovde, samo misleći – čak nisam ni mnogo mislio.«

Nervozno se počeša po glavi. »Nikada se nisam usudio da se koncentrišem tako kako što bih mogao, zato što se bojam štete koju mogu da napravim. Sada sam na tački kada samo kapric može da bude vazdušna bomba.« Pauza koju je napravio beše teška. »Do pre nekoliko dana, mislio sam da je najbolje da čuvam tajnu zbog bojažni za šta može sve da se iskoristi,« nastavio je. »Sada shvatam da nemam više prava na nju od čoveka koji poseduje atomsku bombu.«

Preturao je po gomili papira. »Ovo govoriti sve što ima da se kaže, mislim.« Dodao mi je kopiju pisma Državnog sekretaru.

»Poštovani gospodine,

Otkrio sam novu snagu koja ništa ne staje, a koja je verovatno važnija od atomske energije. Voleo bih da vidim kako se korisno upotrebljava u službi mira, i stoga tražim Vaš savet kako se to može najbolje uraditi.

Iskreno Vaš,
A. Barnhaus«

»Nemam pojma šta će se desiti,« reče profesor.

Zatim su sledila tri meseca stalne more, dok su političke i vojne veličine nacije dolazile da u svako doba posmatraju profesorove trikove.

Bili smo smešteni u jednoj staroj zgradi blizu Šarlotesvila u Virdžiniji, u koju smo prebačeni pet dana po slanju pisma. Okruženi bodljikavom žicom, s dvadeset stražara nazvanim smo projekt »Sve najbolje« i klasifikovan kao vojna tajna broj jedan.

Za društvo samu imali generala Honusa Barkera i, iz Državne bezbednosti, Vilijama K. Katrela. Na profesorove priče o miru i obilju, neodređeno su se smeškali i dosta razgovarali o praktičnim merama i realnom stavu o tome. Zbog takvog ponašanja, profesor, koji je u početku bio skoro blag, za nekoliko nedelja postao je tvrdoglav.

Složio se da otkrije niz misli pomoću kojih je usmerio svoj um u dinampsihički transmpter. Ali, zbog Katrelovog i Barkerovog dosadovanja, počeo je da se ograduje. Prvo je izjavio da se informacija jednostavno prenosi rečima. Kasnije je rekao da bi morao da napiše dugačak izveštaj. Konačno, jednog dana, dok smo večerali, odmah pošto je general Barker pročitao tajne naredbe za operaciju »Moždana oluja«, profesor je izjavio: »Možda će pisanje izveštaja trajati čak i pet godina.« Gnevno je pogledao generala. »A možda i dvadeset.«

Zaprepašće izazvano ovom jednostavnom izjavom bilo je ublaženo uzbuđljivim očekivanjem operacije »Moždana oluja«. General je bio u prazničnom raspoloženju. »Brodovi mete su na putu za Karolinšku ostrvu baš u ovom trenutku,« uzbudeno je izjavio. »Sto dvadeset brodova. U isto vreme deset V-2 spremni su za ispaljivanje u Nju Meksiku, pedeset bombardera s daljinskim upravljanjem spremno je za simuliran napad na Aleutska ostrva. Zamislite samol! Sav srećan, pregledao je svoje naredbe. »Tačno u 11,00 časova sledeće srede, izdaču naredbu da se koncentrišete; i vi, profesore, mislite što više možete o potapanju brodova-meta, uništavajući V-2 pre nego što dodirnu zemlju, i obarači bombardere pre nego što stignu na Aleute. Mislite li da možete to obaviti?«

Profesor je pozivio i zatvorio oči. »Kao što sam vam ranije rekao, moj prijatelju, ja ne znam što mogu da uradim.« Dodao je gorko: »A šta se tiče operacije »Moždana oluja«, na niko mene nije pitao, a čini mi se detinjasta i ludački skup.«

General Barker se suzdržao. »Gospodine,« reče, »vaše polje je psihologija, i ja ne bih dopustio sebi da vam dajem savete u tom polju. Moje je državna bezbednost. Već trideset godina imam iskustva uspeha na tom polju, profesore, i molim vas da ne kritikujete moje odluke.«

Profesor se okrenuo gospodinu Katrelu. »Vidite,« molio je, »zar ne pokušavamo svi da se otarasimo rata i vojničkih problema? Zar ne bi bilo značajnije i daleko jednostavnije da mi dozvolite da pokrenem mase oblaka u suve krajeve i stvari kao što je to? Priznajem da ne znam skoro ništa o međunarodnoj politici, ali čini mi se razumnim da prepostavim da niko ne bi želeo rat, kada bi svega unaokolo bilo napretek. Gospodine Katrelu, voleo bih da pokušam da pokrenem generatore tamo gde nema dovoljno uglja ili vodene energije, da navodnjavam pustinje i drugo. Pa, možete da saznate šta je svakoj zemlji najpotrebnije, da bi mogla da najbolje iskoristi svoja pri-

rodna bogatstva, i mogao bih to da im dam, a da američke stanovnike to ne košta ni penija.«

»Večno bđenje je cena slobode,« reče general teško. Gospodin Katreli pogleda generala s blagim prezirom. »Na žalost, general je na svoj način u pravu,« reče. »Stvarno, najviše bih želeo da je svet spreman za ideale kao što su vaši, ali on jednostavno nije. Nismo okruženi braćom već neprijateljima. Nije nedostatak hrane ili izvora energije ono što nas je dovelo do ivice rata – to je borba za vlast. Ko će vladati svetom, naši ljudi ili njihovi?«

Profesor je zaklimalo glavom, neodlučno se složivši, i ustao od stola. »Ja se izvinjavam, gospodo. Vi ste, napokon, kvalifikovaniji da prosudite što je bolje za državu. Uradiću sve što kažete.« Okrenuo se prema meni. »Ne zaboravite da navijete sat i izbacite poverljivu mačku napolje,« tmurno reče i sputi se stepenicama do svoje sobe.

Iz razloga nacionalne bezbednosti, operacija »Moždana oluja« izvedena je bez znanja američkog građanstva koje je plaćalo ceh. Posmatrači, tehničari i vojna lica koja su bila uključena u akciju, znali su samo da je testiranje tajno, a čega je to testiranje bilo, nisu imali pojma. Samo trideset sedam ljudi, među njima i ja, znali su da se događa.

U Virdžiniji, dan odreden za operaciju »Moždana oluja« beše, za to godišnje doba, neobično svež. Unutra, vatra u kamini je pucketala, a plamenovi su bacali odsjaj na metalne ormare koji su stajali u nizu u dnevnjoj sobi. Sve što je ostalo od ljupkog starinskog nameštaja iz te sobe bio je jedan venecijanski dvosed, postavljen tačno u centru sobe, okrenut prema tri TV prijemnika. Jedna dugačka klupa doneta je za nas deset privilegovanih koji ćemo to gledati. Televizijski ekranu su pokazivali, sleva nadesno, deo pustinje gde je bila meta-raketa, flotu-zamorče i deo aleutskog neba preko kog je teledirigovani bombarderi programi.

Dvadeset minuta pre H-časa, radio je obavestio da su rakete spremne, da su se brodovi posmatrači odmakli na sigurnu udaljenost i da su bombarderi na svom putu. Maša publike u Virdžiniji nanizala se na klipi, i to po činovima, mnogo su pušili i malo govorili. Profesor Barnhaus beše u svojoj spavačkoj sobi. General Barker se užurbao, oko kuće, kao žena koja prima novogodišnju večeru za dvadeset.

Deset minuta pre H-časa, general je ušao, vodeći profesora pred sobom. Profesor je bio udobno obučen, u patikama, sivim flanelskim pantalonama, plavom džemperu i beloj raskopčanoj košulji. Njih dvojica su seli u dvosed, jedan do drugog. General je bio uspravan i preznojavao se; profesor je bio radostan. Pogledao je u svaki ekran, zapalio cigaretu i zavalio se u fotelji.

»Bombarderi na vidiku! uzviknu aleutski posmatrač.

»Rakete kreću,« zalazio je radio-tehničar u Nju Meksiku.

Svi smo brzo pogledali u veliki električni sat iznad kamina, dok je profesor, s poluosmehom na licu, nastavio da posmatra televizijske prijemnike. Promuklo, general je odbrojavao preostale sekunde. »Pet... četiri... tri... dva... jedan... Koncentrišite se!

Profesor Barnhaus zatvorio oči, napući usta i pogledi se po čelu. Zadržao je tu pozu za minut. Televizijske slike su se zamutile i radio-signali izgubili u buci Barnhaus-statike. Profesor uzdahnu, otvorio oči i nasmeši se pouzdano.

»Jeste li uradili sve što ste mogli?« – sumnjičavo upita general.

»Potpuno sam se otvorio,« odgovori profesor.

Televizijske slike su se vratile, a pomešani uvici zaprepašćenja čuli su se na radio-prijemnicima poređ kojih su stajali posmatrači. Aleutski nebo beše prošarano dimom od tragova bombardera koji su se uz buku stropoštili u plamenu. Istovremeno, iznad meta-raketa pojavila se grupa belih oblačića, koje je sledio udaljeni tutanj.

General Barker je, srećan, protresao glavom: »Neverovatno! Pa, gospodine, neverovatno, neverovatno, neverovatno.«

»Gledajte!« uzviknu admirali, koji je sedeо pored mene. »Flotu nije ni taknuo.«

Napustili smo klupu i zbilli se oko TV aparata da bolje proučimo štetu. Gospodin Katreli je govorio istinu. Topovske cevi su se savile nadole, njihovi vrhovi dodirivali su čelične palube. Mi u Virdžiniji toliko smo galamili da je bilo nemoguće čuti izveštaje s radio-prijemnikom. U stvari, toliko smo bili obuzeti time da nismo ni primetili da je profesor Barnhaus odsutan sve dok nas dva kratka zvuka Barnhaus-statike nisu iznenadila i prebacila u iznenadnu tišinu. Radio-prijemnici behu pokvareni.

Pogledali smo oko sebe ne shvatajući. Profesora nije bilo. Stražar otvorio spoljni vrata i poviće da je profesor pobegao. Usmerio je svoj pištolj u pravcu vrata koja su bila otvorena, razvaljena i savijena. U daljinu, državni džip je ubrzavao, pojavio se na vrhu brega i izgubio iz vida u daljinu. Vazduh beše pun zagušljivog smoga, jer je svako vozilo u krugu bilo zapaljeno. Bilo je nemoguće pratiti ga.

»Žaime božje, šta mu je?« proderao se general.

Gospodin Katreli, koji je izjurio na prednju terasu, pokunjeno se vrati u sobu čitajući poruku ispisano olovkom. Tutnuo mi je poruku u ruke. »Dobri čovek je ostavio ovu biljet doux kod kvake. Možda bi naš mladi prijatelj bio dovoljno ljubazan da vam je pročita, gospodo, dok se ja mirno prošetam kroz šumicu.

»Gospodo,« poček glasno da čitam, »kao prvo superoružje koje ima savest, uklanjam se iz vaše zalihe državnog oružja. Pošto sam napravio presedan u ponašanju artiljeraca, iz humanih razloga moram da odem. A Barnhaus.«

Od tog dana, naravno, profesor sistematski uništava svetsko naoružanje, tako da sada, osim kamenja i oštrelj štapova, ima vrlo malo oružja za opremanje neke armije. Ta njegova aktivnost nije baš doprinela miru, već je prouzrokovala neku vrstu zabavnog rata bez prolivanja krvi, koji bi se mogao nazvati »traččeraj rat«. Svaka nacija je preplavljena protivničkim agentima čija je jedina misija da utvrde mesto gde je sakrivena vojna oprema, koja biva odmah uništena čim se u štampi pojavi informacija i doper do profesora.

Kao što svaki dan donosi vesti o oružju uništenom dinampsihizmom, tako donosi i govorkanja o profesorovom prebivalištu. Samo u prošloj nedelji, tri časopisa donela su članke, svaki dokazujući da se profesor krive u ruševinama Inka u Andima, u kanalizaciji Pariza i u neistraženim donjim prostorijama pećina u Karlsbadu. Poznajući ga, smatram da su takva mesta za skrivanje nepotrebno romantična i neudobna. Pored brojnih osoba koje bi volele da ga ubiju, postoje i milioni onih kojima je stalo do

njega, i koji bi ga skrivali. Dopada mi se pomisao da je u domu jedne takve osobe.

Jedna stvar je sigurna: dok ovo pišem, profesor Barnhaus nije mrtav. Barnhaus-statika je omela radio-program pre deset minuta: U ovih osamnaest meseci otkako je nestao, javnost je mnogo puta bila obaveštavana o njegovoj smrti. Svako obaveštenje stiže posle smrti nidentifikovanog muškarca koji liči na profesora u periodu kada nema statike. Odmah nakon tri izveštaja sledili su razgovori o ponovnom naoružavanju i pripremama za rat. Brbiljivci su naučili koliko je prerano slaviti profesorovu smrt.

Mnogi neustrašivi patrioci popadali su ničice među zamršene zastavice i daske porušenih osmatračica, nekoliko sekundi posle objave da je vrhovna tiranija okončana. Ali, oni koji bi ratovali da mogu, u svakoj zemlji na svetu, u turobojni tišini čekaju ono što mora doći – smrt profesora Barnhausa.

Pitati se koliko dugo će profesor živeti, jeste pitati se koliko još moramo čekati za blagoslov još jednog svetskog rata. On je iz porodice u kojoj su kratko živeli – majka mu je živila 53 godine, otac 49; a i dužina života njihovih roditelja je isto tako kratka. Znači, možemo očekivati da će živeti još možda petnaest godina, ako uspe da ostane sakriven od svojih neprijatelja. Ali, ako se uzme u obzir broj i žestina tih neprijatelja, petnaest godina je izuzetno dug period, koji bi možda bilo bolje pretvoriti u petnaest dana, sati ili minuta.

Profesor zna da ne može još dugo živeti. Kažem to zbog poruke koju sam pred Božić našao u poštanskom sandučetu. Nepotpisana, otkucana na pisaćoj mašini na zamašćenom parčetu papira, poruka se sastojala od deset rečenica. Prvih devet, svaka zbujujuća zbrka psihološkog žargona i uputa na nerazumljive tekstove, nisu mi ništa značile prvi put kada sam ih pročitao. Deseta, za razliku od ostalih, bila je prosta i nije imala dugih reči – ali, njen iracionalni sadržaj beše najzagotonitiji i najbizarniji od svih. Skoro sam bacio poruku misleći da je to neslašna šala nekog od mojih kolega. Iz nekog razloga, dodao sam je gomilu na mom stolu, na kojoj su pored ostalih uspomena, bile i profesorove kockice.

Trebalо mi je nekoliko nedelja da shvatim da poruka stvarno nešto znači i da prvih devet rečenica, dešifrovanih, mogu da budu uputstvo. Deseta mi još uvek nije ništa kazivala. Baš prošle noći otkrio sam kako se

uklapa s ostatim. Rečenica mi se vrzmalu po mislima sinoć, dok sam se od-sutno igrao profesorovim kockicama.

Obećao sam da ћu ovaj izveštaj danas poslati izdavaču. O tome šta se desilo. Obavezan sam da prekršim to obećanje, ili da pošaljem izveštaj nekompletan. Odgađanje neće dugo potrajati, pošto je jedan od blagoslova momačkog života to što mogu brzo da se premeštaju iz jednog u drugo mesto stanovanja i brzo da menjaju način života. Sve stvari koje želim da ponesem sa sobom mogu se spakovati za nekoliko sati. Srećom, nisam bez osnovnih sredstava za život, za koje mi je potrebno čak nedelju dana da pre-topim i dobijem bezobličnu masu. Kad to bude urađeno, poslaću ovaj izveštaj.

Baš sam se vratio od lekara koji kaže da mi je zdravlje odlično. Mlad sam i, ako uposte budem imao sreću, doživeću duboku starost, jer moja porodica s obe strane poznata je po dugovečnosti.

Ukratko, hoću da nestanem. Pre ili kasnije, profesor Barnhaus mora da umre. Ali, dugo pre toga ja ћu biti spreman. Tako brbiljvcima današnjice, a nadam se i sutrašnjice, mogu da kažem: Dopustite da vas poučim. Barnhaus će umrijeti. Ali ne i Barnhaus-efekat.

Sinoć, ponovo sam pokušao da sledim zbujujuća uputstva s papića. Uzeo sam profesorove kockice, i tada, imajući u vidu poslednju rečenicu koja me je progonača poput more, bacio sam pedeset puta sedmice, jednu za drugom.

Zbogom.

Prevod s engleskog: Dubravka Mušić

Objavljena priča preuzeta je iz zbirke »Dobro došli u kuću majmuna«.

KURT VONEGAT (1922 –)

Američki pisac, nemačkog porekla. Postao je slaven romanima »Sirene Titana« (1961) i »Klavirka za macu« (1963). Godine 1969. objavljuje roman »Klanica 5« u kojem iznosi uspomene iz Nemačke, gde je, kao ratni zarobljenik, bio svedok bombardovanja i uništenja Drezdena. Prvo prepoznat je kao SF pisac, on u stvari koristi elemente SF, kao i humor, satiru i ironiju, da bi stvorio svoj, jedinstven i prepoznatljivi stil. Priča je forma koju najradije koristi. Objavljuje u svim najznačajnijim američkim književnim časopisima. Ostala dela: »Klavirist« (1960), »Bog Vas blagoslovio, g. Rouzvoter« ili »Biseri pred svijetom« (1965), zbirka priča »Dobro došli u kuću majmuna« (1969), »Srećan rodendan, Vanda Džun« (1970), »Slepstik« ili »Više nisi sâm« (1976), autobiografski kolaz »Vrbica« (1981) i druga.

proza polja

kolači za pokojnika

slavko lebedinski

ne, tvrda glava. Slučajnost. 'Oče i to da prevari. Na starog i komarac diže rilo. Naživo si se, šta čekaš.'

Gledam ja kako mi proređuje generaciju. Da se paziš sa svih strani, to i ne može. Moraš da pomoliš nos, a već na svakom koraku ima da te sačeka... .

Ne dam se ja kao Ajdačević. Nećeš mene pre-mamiti.

Od smrtnih mesta dobijao sam opomene. Nema čoveka kome to ne odašlu odgovore. Neće nikao da ti adresuje pismo. A unutrašnji nadrobi gde te šta čeka i kuda da se izmakneš. Nego četvoro očiju otvor. Ništa nije bez ničega. Utopljiš se da te ne produva. U autobusu takođe te sačekuje gazzdarica. Zna se ko je u mojim godinama gazzdarica što 'oče da nam oduzme što živimo. Izlaziš na Kaleniću, a onaj s kapom pritisne na dugme. Vrata te prikuće za nogavicu, autobus krenu. Dva akademika godišnje tako skidaju sa spiska živih. Ne mare i ako zakache i nas druge što smo radili za eksere, pa nam sad poštar donosi sirotinju.'

Onaj prikan Stojan navalio da mi dolazi otkad smo ga otpričali u Ruzveltovu. Uzeo čovek na sebe da me opominje. Ja njega neću slušam, nije ni on mene hteo. Imaju goreka neku računicu, samo ne možeš da im uđeš u trag.

– Jesam li ti, Stojane, lepo govorio? Ne idi dvaput, kad te prvi put poštedi. 'Oče i kolači da preslade, 'oče.'

– S kim ti razgovaraš, Stojane.

Gde nagliv s nekim da razgovara? S onim još što je već video grobarsku lopatu. Razuverim ti ja moju Milenu, kako da joj otkrijem da dobijam opomene.

Opomenu sam se i zato me još gledate. Inače, moglo je i na druga da izade. Što sam živ izmakao mogu da zahvalim slučaju.

Kuda god da ideš, noge te odvuku na mesto gde je dogovoren da te čeka. Ko? Volo bih i ja da znam ko. Neće da ti se kaže samo. Ne znaš i ne viđaš. Zaslepi te ko šofera noć i hop u 'ladan Lim. 'Oče i u provaliju da te povuče. Ne treba starom čoveku mnogo. Ovakvo je i sa mnom bilo.'

Misli čovek: gde će mene. Medu hiljadama baš mene da nađe. Dok si mlad, ne gledaš, ne vidiš. Srđaš pa te ni smrt neće. Onda se opametiš. Kad sam već toliko zavojao prešao, što sad da se razdužim i da me iznesu s nogama napred. Osladi ti se. A i drugi te opominju. Ovaj umro, onaj se oduzeo i čeka da ga snade. Raspituješ se k'o da ćeš i svoju sudnju da saznaš. Neć ti se kaže. Opomene će i da ti poturi.

Stižeš i onako gde Bog hoće i zapoveda. Ali da se odgodi dok ne dode.

Ovako je bilo: prelazim Zmaja od Noćaja, onude pored frizeraja, eeee, tamo gde je generalica držala kupljeraz za eses oficire, ali s druge strane. Čujem iz kapije neko tandrkanje ko da neko pustio orman

niz stepenice. »Čuvaaaaj!« dernja se neki malečak, uzeo da se spušta na kolica. Lepo sam pretrn'o: možda izleti pod kola i ne pitaj šta će bude. Ne pribijam se uza zgradu nego iskoraciš prema kolo-vazu. Pratim onog pegavog mangupa: 'oče li da nade iz poprečne? Nema ni pregleđ dobar.'

Noge same vuku prema Jevrejskom domu. U tu stranu sam naumio. Odahjem i odjednom preda mnem iskršnju, ko da se iz zemlje povratio, Ajdačević. Samo kao da ga Zub, nevoljnika, boli i koso je u vruan boju za ovu priliku ofarbao.

Ama kakav Ajdačević. 'Oče oči da ti podvale. Petotonac s upaljenim farovima na mene juri. Škripe kočnice. Vidim i glavu što se naginje nad mnom.'

Mirna ulica, a samo što nisam nastradao. Ko bi i pomislio da će neka pijana budala da iskršne. Ima ih, ima. U zid će da me satera. Fleka da od mene ostane. Eto. Preš'o na moju stranu da me satre. Otkoračim unazad. Kasno. Ni ovamo, ni onamo. Ono se odužilo. Ni da se pomoliš, ni da se ukloniš. Gotovo. Čekam da me raznese. Pobožnost ne po-maze ko ni čaša 'ladne vode. Onda se još okliznem. Nešto ko da me baci. Na zuj kraj mene strelni.

Ni sam ne znam kako. Pipam se. Ugruvan, ne možeš bez toga. Mora da mi neko rebro napuklo. 'Oče to, posle ne zarasta.'

Ajdačić se zato i pojavi. Ne stigo da kaže. Samo ko krilo da mi manulo pred okom. Onako mator pa uzet u andelsku službu. E, pa ne mogu da se povratim. Oko mene se skupili prolaznici.

– Dobro si prošao, čiča. Malo falilo – odiže me neki u zelenom mantilu. Pola lica mu crveni polip obuzeo. Popipam se da nisam u krvi. Zovu mi-luci.

Šta može milicija da pomogne. Jeste mu videli broj? Ni stao nije. Otišao dalje da nekog stepa. Zavrno iza boka kuće, da se izgubi iz vida. Pogledom iščem dečaka. Zaboravio sam na sebe dok sam ga gledao. Uvek ti se potkrade neka nepažnja. Zapamtili su mu broj. Ja bih da se sklonim, samo ne mogu da dodem sebi. Mora da je bio pijan kao čep. Odakle li iskrš'o, mamu mu pijanačku.

– Što ne gledaš, matori? – dernjaka se neki štrklija.

– Mogo da te prevede u pokojnike. Kolač mu dečiji ljubim, on će mene da uči. Noge, ruke, sve na broju. Više mi ne treba. Još mi pred očima blesak fara i ko ogromna pegla hauba.

Neka žena otreša čilim s prozora. Kao da ništa nije ni bilo. S njega veje prašnjav oblak. Sednem na kameni stepenik. Jedan ode po hitnu pomoći. Mrgava žena maše da zaustavi kola. Neću na Traumatološku. Ne volim bolnice, ako ne moram. Ruke mi drhne. Posle tek me hvatilo. Novagavica ko nožem rasparana. Krv natopila nogavicu. Odrao sam kožu na kolenu.